نە نالی حەبیبەی خواستووە و نە حەبیبەش بە ئەوینی نالی گرفتار بووە

بەشی سێیەم

نالی لە شیعرێکی تریدا و بە ماوەیەکی تا ڕادەیەک زۆر دوای ئەو دوو شیعرەی کە لێ یانەوە دووام دەڵێت : (نەمردم من ئەگەر ئەمجارە بێ تۆ . . نەچم شەرت بێ هەتا ئەم خوارە بێ تۆ) . وەک لەم دیوانەدا و لە لایەن مامۆستایان مەلا عەبدول کەریم و ئەوانەوە لێک دراوەتەوە , کە گوایە نالی دەڵێت : (بەڵێ ئەمجارە بێ تۆ نەمردم) , دوورە لە لێکدانەوەیەکی ڕاست و بۆچونێکی دروست لە سەر ئەو نیوە دێڕی یەکەمە لە شیعرەکەدا . نالی زۆر بە ڕۆشنی و بە ئاشکرا دەڵێت : ئەگەر ئەمجارە بێ تۆ نەمردم , نەک – بەڵێ ئەمجارە بێ تۆ نەمردم – . ئەڵبەتە لە سەر ئەم شیعرە مشت و مڕێکی زۆرکراوە , بەڵام تا ئێستا بە ئەنجامێکی دروست نەگەیشتووە . بە ڕای من وشەی – ئەم خوارە = لێرەدا بێ مەلامەت نییە. وشەیەک نییە لە خۆڕا نالی, ئاوا بە سادە و ساکاری بەکاری هێنابێت . ئەم وشەیە هێما بۆ شوێنێکی زانراو دەکات . من وای بۆ ناچم کە ئەم شوێنە زانراوە تەنیا شوێنێکی پەنامەکی بووبێت و , نالی و حەبیبەی تیا گرتبێتە خۆ . واتە شوێنی تایبەتی بە یەک گەیشتنی نالی و حەببە نییە . چونکە حەبیبە بە ئەوینی نالی گرفتار نەبووە تا ژوانی لەگەڵدا بکات . شوێنێکی گشتی بووە و بەڵام دیارە تایبەتمەندییەکی جیاوازی هەبووە لەگەڵ شوێنە گشتییەکانی تردا . کەواتە وشەی – ئەم خوارە – لەویادا بۆ شیعری نالی زۆر سادەیە , ئەگەر خۆی لە خۆیداناوێکی سەربەخۆ نەبووبێت بۆ شوێنێکی گشتی و تەنانەت خۆشەویستیش لە دڵی نالی دا . نالی لە شیعرەکەدا ناڵێت شەرتە نەچم هەتا – ئەم خوارە – ش بێ تۆ . واتە پیتی – ش – لە دوای =خوارە– وە دانانێت , تا پێمان بڵێت کە ئەو زۆر جار لەگەڵ حەبیبەدا پێکەوە بۆ زۆر شوێن ڕۆیشتوون و شەرت بێ لەمەودوا ئیتر تەنانەت تا –ئەم خوارە –ش کە شوێنێکی زۆر نزیکە بێ ئەو نەڕوات . نا , نالی لەبەر خاتری لەنگ نەبوونی شیعرەکەی ئەم پیتی –ش– یەی نەپەڕاندووە . چونکە ئەگەر وابوایە ئەیتوانی دێڕەکە بە جۆرێکی تر ڕێک بخاتەوە و لە بە کار هێنانی ئەو پیتی –ش–ەدا , لەنگییەکە تێپەڕێنێ . نالی کەسێک نەبووە لەسەر ئەو حاڵەتانە لە شیعر داناندا پەکی بکەوێت . ئەگەر –خوارە– ناوی ئەو شوێنە گشتییە بووبێت , ئەوا هەم نزیک بووە و هەم زوو زووش خەڵکی بۆ چووە . ئەمە جگە لەوەی کە شوێنێکی لە دڵا شیرین بووە بۆ نالی . ئەوەی کە جێگەی سەرنجە نالی لەم دێڕە شیعرەدا کە دەڵێت (شەرتە نەچم هەتا ئەم خوارە بێ تۆ) . ئەگەر سەر پێییانە بۆی بڕوانین , دێڕەکە ئاماژە بەوە دەکات کە نالی کاتی خۆی لەگەڵ حەبیبەدا زۆر چوو بێت بۆ ئەو شوێنە . واتە نالی و حەبیبە ئەگەر بە ئاشکرا بووبێت یان بە نهێنی , هامشۆو ڕۆت و ژووان و قسە کردنیان بە یەکەوە زۆر بووە . گوایە دەبێت هەم حەبیبە نالی خۆش ویستبێت و هەم ئازادییەکی تەواویش لە لایەن کۆمەڵگاوە بۆ ئەو دووانە فەراهەم کرابێت ! . نە نالی ئەم دێڕەی ئاوا بە سادەیی داناوە و نە ئێمەش دەبێت ئاوا ڕاگوزارییانە ئاوڕی لێ بدەینەوە . نالی دەیەوێت ئەوە بڵێت کە ئیتر لەمەودوا نایەوێت بچێتە ئەو شوێنە , لە بەر ئەوەی حەبیبە شووی کردووە و بۆ شوێنێکی تر چووە , وە ئیتر ناتوانێت , بە هەر هۆیەکەوە بێت , وەکو جاران و وەکو ئەو هەموو خەڵکەی تر سەردانی زوو زوی ئەو شوێنە بکات کە –خوارە – یە . لەوانەیە چوونی زوو زووی نالی بۆ ئەو شوێنە , جێگای سەرنجیش بوو بێت لە لایەن خەڵکەوە , بۆیە نالی بە ئاشکرا دەڵت : (شەرتە نەچم هەتا ئەم خوارە بێ تۆ) . یانی نالی

دەزانێت ئەم کەین و بەینەی دڵی خۆی دەربارەی حەبیبە لەوە دەرچووە کە لە خەڵکی بشارێتەوە , بۆیە بە ئاشکرا ئەم ڕازەی خۆی لە پەیوەند بەو شوێنەوە باس دەکات . دیارە ئەو شوێنە هێندە گشتی بووە و هات و چۆش بۆی هێندە ئازاد
بووە کە لۆمەی هیچ کەسێک بۆ هیچ کەسێکی تر لەو بارەیەوە قەبوڵ نەکراوە . (نەمردم من ئەگەر ئەم جارە بێ تۆ . . نەچم , شەرت بێ , هەتا ئەم خوارە بێ تۆ) , واتە ئەگەر ئەمجارە و پاش ئەم کۆچەی تۆ ما م و نەمردم , شەرت بێ ئیتر نەچم بۆ ئەم شوێنە گشتییە (خوارە) و ئەو خۆشییە لە خۆم کۆتا بکەم . نالی ئیتر ناڕواتە ئەو (خوارە) , چونکە ئەو (خوارە) ئیتر بێ حەبیبەیە . لە دێڕەکەیدا ڕۆشنە کە بۆیە نایەوێ بڕواتە ئەو خوارە چونکە ئەگەر پڕیش بێت لە خەڵک , حەبیبەی تیا نابێت . نالی ناڵێت شەرت بێ نەچم هەتا تۆم لە گەڵدا نەبیت , بەڵکو شەرت ئەکات بەوەی کە هە تا ئەو (خوارە) بێ حەبیبە بێت (واتە حەبیبە لەوێ نەبێت) , ئەم نەچێت . ئێ حەبیبە تازە شووی کردووە و ڕۆیشتووە , کەی و چۆن و بە چ دڵێکەوە دێتەوە بۆ سەردانی ئەو شوێنە , لای نالی و هیچ کەسێک زانراو نییە . ئەمە جگە لەوەی کە نالی بە حوکمی ئەوەی مەلایەکی بڕوادار بووە بە ئاینی ئیسلام ناتوانێت وەکو جاران سات و سەودا لە گەڵ خۆشەویستی حەبیبەدا بکات , چونکە حەبیبە ئیتر هاوسەری کابرایەکی ترە . بەڵام ئەمەش مانای ئەوە نییە کە نالی ئیتر حەبیبە لە بیری خۆی دەباتەوە , چونکە ئەوینی حەبیبە سەربەخۆیە لە ئیرادەی نالی . ئەم بابەتەش لێرەدا دوو بەرداشی ترە کە نالی دەهاڕێت . واتە لە لایەکەوە ناتوانێت واز لە خۆشەویستی حەبیبە بهێنێت و لە لایەکی تریشەوە بە حوکمی بڕوا بوونی بە ئاینی ئیسلام و مەلایەتییەکەی ناتوانێت عاشقی ژنی بە شوو دراو بێت . ئەمەش هۆیەکی ترە بۆ وون بوونی ناوی حەبیبە لە شیعرە دڵدارییەکانی ئەوە و دوای نالی دا . بەڵام ئایا نالی ئەوینەکەی بەهێزتر بووە لە

بڕوا بوونەکەی یان بە پێچەوانەوە بووە ؟ من لێرەدا ناچمە ناو ئەو باسەوە , بەڵام ئەوەی کە بۆ من ڕۆشنە , ئەوەیە کە نالی تا مرد نەیتوانی واز لە هیچیان بێنێت . هەرچۆن بێت , کۆچەکەی نالی هەرچەند دوای بێ ئومێد بوونی لە حەبیبە و بە تایبەتی دوای شیعری (دەستم لە گەردنی خۆت هەڵ مەگرە ئەی حەبیبە)ەوە لە ڕووی بیرو بڕیارەوە دەست پێ دەکات , بەڵام لە ڕووی پراکتیسەوە ,لە دوای ئەم شیعرەوە (نەمردم من ئەگەر ئەم جارە بێ تۆ), قۆناغی جێبەجێ کردنی دەست پێ دەکات.
نالی ئەم پەیمانە کە ئەدات بۆ نەچوونە ئەو (خوارە) ئەیباتە سەر . واتە تا ئەو شوێنە (خوارە) حەبیبە بە خۆیەوە نەبینێتەوە , ئەم (نالی) ناچێت .
نالی لە یەکێک لە دێڕەکانی تری ئەم شیعرەدا , کە ئەویش جێگای قسەو باسێکی زۆر بووە و تا ئێستاش بە تەواوی ڕوون نەکراوەتەوە , دەڵێت (هەموو ڕۆژێ لە تاو هیجرانی ئەم ساڵ . . تەمەننای مردنی پێراره بێ تۆ). جیاوازی لە نێوان ئەمساڵ و پێراردا بە ڕای من لەم خاڵانەی خوارەوەدا بەرجەستە دەبێتەوە : 1-
ئەمساڵ حەبیبە کۆچی کردووە , بەڵام پێرار سەری ئەو پەتە لەئارادا بووە کە بەم کۆچەوە پەیوەست دەبێت . 2- ئەمساڵ ئەم کۆچەی حەبیبە هێندە قورس و تاقەت پڕوکێنە کە ئاوات بەو مردنەی پێرار دەخوازێت کە حەبیبە دەرخواردی ڕۆحی نالی داوە . یانی پێرار حەبیبە دوایین پەیامی خۆی بە نالی ڕاگەیاندووە . پێرار نالی لە هەڵ گیرساندنی ئاگری عەشقی خۆی لە دڵی حەبیبەدا

هیوا بڕاو بووه . پێرار تای ترازووەکه به تەواوی بەلای ئەو موددەعی یەدا شکاوەتەوه . بەڵام ئەمساڵ حەبیبه ئیتر لەبەر چاویشدا نەماوه , یانی ئەگەر جاران تروسکەیەکی خۆشیی به بوون و بینینی حەبیبەوه له دڵیابوو بێت , ئەمساڵ ئیتر ئەو تروسکەیەش نەما . 3– هەرچەنده نالی هەر له پێرارەوه هیوا بڕاو بووه له حەبیبه , بەڵام وەک کەسێکی ئایندار و بڕوا پتەو به دەسەڵات و بەزەیی خوا و وەک کەسێکی ڕۆشنبیر و ووشیاری ئەو سەردەمە و بڕوا بوون به پێشهاتی چاوەڕوان نەکراو , داوێکی باریکی ئەمەل له دڵیا بووه . هەرچەنده (دی , ئێن , ئەی) له خانەی لەشدا هێنده باریکه که پەنجا هەزار دانەیان پێکەوه به قەد تاڵه موویەکی سەری مرۆڤ ئەستووره , بەڵام ئەگەر ئەو ئەمەلەی نالی لەوەش باریکتر بوو بێت , هێشتا هەر ئەمەل بووه و هەبووه . جا گرفتی کۆچەکەی حەبیبه لەویادا بووه کەئەو تاڵه باریکەی ئەمەلیشی نەهێشت , بۆیه نالی خۆزگه به مردنی پێرار دەخوازێت . 4– ئەوەی که تا ئێستا لەم شیعرەدا و به تایبەتی لەم دێڕەدا لێک نەدراوەتەوه ئەوەیه که نالی ئەم هاوار و گریانەی له ناخەوه هەر بۆ خۆی نییه , بەڵکو بۆ ئەو چارەنوسه تاریکەشه که تووشی حەبیبه بووه . واته نالی له دوو لاوه ئازار دەورەی داوه , یەک ئازاری دووری حەبیبه و دوو ئازاری کڵۆڵی و بەخت ڕەشیی حەبیبه خۆی . ئاخر بەوەی که نالی نەیتوانیوه مونافەسەی ئەو موددەعییەی خۆی بکات , یانی ئەو کەسه لەو سەردەمەدا کەسێکی به دەسەڵات و خاوەن جێگا و ڕگایەکی کۆمەڵایەتی بووه . وەک له بەشی یەکەمی ئەم باسەمدا ئاماژەم پێ کرد , نالی له خۆڕا باس له خوێنی خۆی ناکات که دەڵێت) :
دەستم له گەردنی خۆت هەڵ مەگره ئەی حەبیبه . . وەبزانه خوێنی خۆمه یا منەتی ڕەقیبه) . واته نالی به حەبیبه دەڵێت , دەستم لێ هەڵمەگره و ئەمەش به هەقی ئەو خوێ◌َ◌ن ڕشتنەم سەیر بکه که لەم شەڕەدا دەڕژێت . یان لانی کەم وەکو ئەو منەته قێزەوونانه سەیری ئەم خۆشەویستییەی من بکه و بایەخی بدەرێ که (ئەو چاودێرەت , ئەو هاوهێزەی من لەم کێشەیەدا , ئەو تاوانباره به هەقی مرۆیی تۆو به هەقی ئەوینی من) به خۆڕادانی خۆی و شکاندنی من دەیکات به سەرتا . ئەم مینەتی ڕەقیبه که نالی لێرەدا باسی دەکات ئاماژە به دەسەڵات و پلەوپایەی کابرا دەکات که له هەندێک ڕووەوه بەسەر نالی دا هەیەتی . حەز دەکەم ئەوە ڕوون بکەمەوه که وشەی ڕەقیب هەرچەند به مانای چاودێر دێت و له شیعری کلاسیکیدا به مانای تێکدەر و مایه فیتنه _بەدکار _باسی لێوه دەکرێت , بەڵام به بڕوای من نالی لەم دێڕەدا : (دەستم له گەردنی خۆت هەڵمەگره ئەی حەبیبه . . وەبزانه خوێنی خۆمه یا منەتی ڕ◌َ◌ەقیبه) , ڕەقیبی له جیاتی موددەعی بەکار هێ◌َناوه . من پێم وایه نالی ئارەزوو مەندانه ئەم جێ گۆڕکێیەی له مانادا به موددەعی کردووه . ئەو کەسەی که حەبیبەی داوا کردووه , کەسێک نەبووه له مەیدانی سات و سەودای دڵداریدا لاف و گەزاف لێ بدا و خۆی وا بناسێنێ به حەبیبه و به خەڵکیش که گوایه خۆشەویستی هیچ کەسێک بۆ حەبیبه ناگاته ئەژنۆی خۆشەویستی ئەم – واته موددەعی _ . ئەو کەسه کەسێکی دەست ڕۆیشتووی خاوەن جێگا و ڕێگای کۆمەڵایەتی بووه . وە دیاره ئەو کەسه به ڕێگای دڵی حەبیبەدا نەچووەته خوازبێنی حەبیبه , بەڵکو به ڕێگای باوک و کەسوکاری حەبیبەوه کارەکەی به ئەنجام گەیاندووه . کەواته ئەم کابرایه نه موددەعی بووه و نه خوازبێنی کەرێکی ئاسایی بووه , لەم نێوەدا زیاتر وەکو زەوتکەرێک هاتووه .
له بارودۆخێکی ئاوادا وشەی ڕەقیب گەلێک جێگیر تره له وشەی موددەعی . ئەم کابرایه بۆ ماوەی دوو ساڵ هەم چاودێری کردووه (له لایەن کاسه لێسەکانیەوه) به سەر حەبیبەوه و هەم دەوری

تیًًَکدەریشی بینیوە بەوەی کە حەبیبە هەرچەندە عاشقی نالی نەبووە بەڵام پەیوەندی ئاساییشی لە گەڵدا بڕی . کەواتە وشەی ڕەقیب کە بە مانا حەرفییەکەی چاودێرە و وەک بەکار هێنانیشی لە شیعری کلاسیکیدا تێکدەر وە یان بەدکارە , پڕ بە پێستی خۆیەتی بۆ ناساندنی ئەو داگیرکەرەی حەبیبە . ئەمە جگە لەوەی کە بەکار هێنانی وشەی ڕەقیب لە جێی موددەعی , بیانووشی لە دەست ناحەزان و پڕوپاگەندە چییان پێ خستووەتە خوارەوە .

نالی لە شیعرێکیدا دەڵێت : (نوکی خامەی من کە بێتە مەعنا ئارایی کەمال . . خەت بە خەت ئیزهاری نەخشی سورەتی مانیی دەکا) . یانی نالی پێمان دەڵێت کە دەبێت ئاگامان لە لێکدانەوەی شیعرەکانی بێت و هەر وا بە ئاسانی و بە بێ تێرامانی قووڵ لە واتاکانی بە سەریا تێ نەپەڕین . یانی نالی هەرچەندە مەبەستی ڕۆشنە لە شیعردا , بەڵام مەعنا ئارایی لە شیعریدا بەهێزە و سادەیی لە مەعنادا خاسیەتی شیعری ئەم نییە . لێرەدا بە شیاوی دەزانم کە بڵێم ئەم شیعرەی (نەمردم من ئەگەر ئەم جارە بێ تۆ) بە دوو ساڵ دوای (دەستم لە گەردنی خۆت هەڵمەگرە ئەی حەبیبە) داناوەو هەردووکیان ئەمسەر و ئەوسەری کێشەیەکن . نالی قەت بە لای ئەوەدا نەچووە کە دوورکەوتنەوەی حەبیبە زۆر لە وازهێنانەکەی دژوارترە . ئەم جارەیان نالی بە بارێکی تردا کڵپە دەستێنێ : (دەروونم خاڵییە , وەک نەی دەناڵێ . . هەوارێکی چ پڕ هاوارە بێ تۆ) . دەروونی خاڵییە , چونکە جاران حەبیبە بە قژە درێژەکەیەوە (ئەو سیلسیلە وا میشکی خەتا نێوی براوە . . پڕ پێچ و شکەن , خەم بە خەم و , حەڵقە کراوە) و بە بەرگی ئاڵ و واڵا و بە لەنجەولارە دڵفرێنەکەیەوە (شەوچەپکەنی نەیلۆفەری یو جلوەیی ڕەقسی . . شەرمندە دەکا زوهرەیی زەهرا لە سەمادا) و بە پێستەسپییەکەیەوە)لە دوگمەی سینە دوێنێ نوێژی شێوان . . بەیانی دا سپیدەی باخی سێوان) و بە چاوە شاهێنەکانی و زمانە شیرینەکەیەوە (شاهێنی دیدەبازە , مەستی شەرابی نازە . . دڵدار و دڵ نەوازە , دڵ کێش و دڵ فریبە) , لە دەروونی نالیدا ئامادە بوو . وێنەی ئەم ئامادە بوونەش هەموو جارێک لەکامێرای چاوی نالی یەوە تازە دەبووەوە . بەڵێ جاران دەروونی نالی ئاوا ئاوەدان بوو بە حەبیبە , بەڵام ئێستا خاڵییە . خاڵییە چونکە بێ حەبیبە نە ئاهەنگی پەنامەکی تیا ساز ئەدرێت و نە ژووانی ڕۆژانەیخەیاڵی ئەم و وێنە زیندووەکانی ئەوی تیادروست دەبێت . نەک هەر ئەوەندە بگرە هەر خەریکی ناڵینە . هێندە لە ناخەوە هاوار هاواریەتی بۆ حەبیبە کە ناخی بووە بە هەوارێکی پڕ لە هاوار .

نالی لە لایەکەوە دەروونی خاڵییە , لە بەر ئەوە نا کە حەبیبەی هەر بە تەواوی تیا نەماوە , چونکە حەبیبە – با لەمەو دوا وەکو یادگاریش بێت – هەمیشە دانیشتووی هەواری گیانی ئەوە , بەڵکو لە بەر ئەوەی کەحەبیبە هەم وەکو بوونی فیزیکی لەو شوێنە نەماوە و هەم وەکو ژیانیش کارەسات برا بە بەریا و چرای شۆرو شەوقی دڵیشی (واتە دڵی حەبیبە) کوژێنرایەوە . دەروونی نالی خاڵًَییە چونکە حەبیبە بەو شێوەیەی کە دەبوا لە دەروونیدا بووایە وونە و دیار نییە . حەبیبەیەک کە دەبوایە بە دەم ژیانەوە پێکەنیایە ئێستا ژیان لە کەژاوەی گریاندا دایناوە . کەواتە حەبیبە وەکو ئەوەی کەجاران دەروونی نالی پێ ئاوەدان بوو ئێستا مەوجود نییە و بێگومان دەروونی نالیش بێ ئەو مەوجودبوونە خاڵی دەبێت . ئاخر هەتا حەبیبە لەو شارە مابوو , ئەم دەروونی بە زانینی هەواڵی هەموو ڕۆژەی حەبیبە و خودی جوانیی حەبیبە و چاوەڕوان کردنی پێشهاتی نادیار ئاوەدان بوو . کەچی ئێستا لە جێگای ئەوانە , دەروونە خاڵییەکەی بە بەسەرهاتی تاڵ و هاوار هاوار و ژیانی ئەمەو دوای پڕ کوێرەوەری خۆی و حەبیبە ئاوەدانە . نالی لەم کاتەدا

هێندە هەست بە تەنیایی دەکات کە پێنازانێ لەو شارەدا زیندەوەرێکی تر هەبێت . لە باری دەروونییەوە هەست بە بوونی خەڵکی تر ناکات, لە بەر ئەوەی لە باری ڕۆحییەوە ئاوێزانی خەفەتێکی هێندە گەورەی دوو لایەنە بووە (خۆی و حەبیبە) کە هەموو بیر و هۆشی لە گەڵێیا دەرگیر بووە . ئەم شارە بە بێ حەبیبە کەسی تیا نییە بۆ نالی . لەبەر ئەوە نییە کە حەبیبە لە خەڵکی ئەو شارە گرنگترە , نا , نالی ئاوا بە چاوی نزمەوە سەیری خەڵێکی ئەو شارە ناکات . واتە بوونی ئەو خەڵکە لەو شارەدا ناخاتە پاشکۆی بوونی حەبیبە وە . فەزڵی حەبیبە ئاوا نادا بە سەر هەموو خەڵکی ئەو شارەدا . مەبەستی نالی ئەوەیە کە لەو شارەدا حەبیبەیەکی تری بۆ نالی تیا نییە . کەسێک نییە ئەو تاسەیەی نالی وەک حەبیبە بشکێنێ . ئەم شارە بۆ نالی کەسی تێدا نییە , ئەگینا خۆ شارەکە پڕە لە خەڵک و نالیش خۆی لە شیعرەکەدا دان بەوەدا دەنێ . ئەم تەنیا عاشقی حەبیبەیە , یانی عاشقی کەسی تر نییە . ئەگەر حەبیبە بڕوات , یانی کەسێکی تر نییە جێگای ئەوی بۆ بگرێتەوە . کەواتە ئەم شارە سەبارەت بە نالی کەسی تێدا نییە , چونکە حەبیبە ڕۆیشتووە و ئەمیش – واتە نالی – بەو ئازارەوە ئەتلێتەوە و هەموو ئەقڵیشی بە تەواوەتی خستووەتە خزمەتی ئەم گیروگرفتەوە . کەواتە نالی ناهەقی نییە کە هەست بە بوونی کەس ناکات لە دەوروبەری خۆیدا . کەواتە هەست نەکردنی نالی بە بوونی خڵکەکە لەو شارەدا دوو لایەنەیە . لایەکیان بێ ئاگایی خۆیەتی بە هۆی گیر بوونیەوە بە خەفەتێکی تاقەت پڕوکێنەوە و لایەکەی تریشیان نەبوونی کەسێکە لەو شارەدا کە جێگای حەبیبەی بۆ بگرێتەوە . (لە کن من با وجودی ناس و ئەجناس . . کەسی تێدا نییە ئەم شارە بێ تۆ). ئەوەتا لە بەیتەکەدا دەڵێ (باوجودی ناس و ئەجناس) , واتە نکوولی لە بوونی خەڵکەکەو سەربەخۆ بوونیان لە حەبیبە ناکات – واتە پاشکۆیبوونی حەبیبە نین – , بەڵکو نکوولی لە تام بردن لە ژیان و ئاوەدانی دڵی خۆی دەکات . نالیلە دێڕێکی تری ئەم شیعرەیدا دەڵێت (بینایم کوێرە هەڵنایێ بە ڕووی کەس . . موژەم یەک یەکدەڵێی بزمارە بێ تۆ) . یانی بۆیە بینایم هەڵنایێ بە ڕووی کەسدا , چونکە برژانگەکانم دەڵێی بزمارن بە چاومدا داکوتراون . برژانگەکانم لەوە دەرچوون کە پارێزگەری چاوەکانم بن . ئێستا بە دەست و چەکوشی ئەم کۆچەی تۆ دەڵێی بزمارن بە چاوما داکوتراون و بیناییان لێ سەندوومەتەوە . لە بەر ئەوەی من ئاوا کوێر بووم , ئیتر ناتوانم کەس ببینم . کەواتە نالی لەم دێڕەشدا هێما ناکات بۆ ئەوەی ڕقی لەو خەڵکە بێت و هێندە بە سووک سەیریان بکات کە نە بایەخ بۆ بوونیان دابنێت و نە شیاوی ئەوە بن کە بێ حەبیبە خاوەنی بیر و هەستی مرۆیانەی خۆیان بن . نالی بۆیە برژانگەکانی دەشوبهێنێ بە بزمار , بۆ ئەوەی تێمان بگەیەنێ کە ئەوە بەدەر لە ئیرادەی نالی یە و تاوانی ئەوی تێدا نییە . هەتا حەبیبە نەیەتەوە , ئەم بزمارانە دەرنایەن و ئەم چاوانەش ناکرێنەوە . ئێ حەبیبە تازە ڕۆیشتووە , کەواتە نالیش ئیتر ناتوانێت لەو شارەدا دابنیشێت , چونکە بێ حەبیبە کوێرە و ناتوانێت کەس ببینێت . ئەم هەست کردنە ڕهایەی نالی بە تەنیایی , لەوە دەچێت لەو شارەدا جگە لەم مەرگەساتەی , ناحەزانیش تەنگیان پێ هەڵێ چنیبێت و هێندەش پیلانەکە گرێچن بووبێت لە سەری , کە هیچ کەسێک بۆی نەکرابێت بە هانای نالییەوە بێت و بۆیە ئەویش لەم شیعرەیدا لەوانەیە ویستبێتی سەرەڕای مەبەستەکەی ئەو پەیامە گلەیی ئامێزەش بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بەو خەڵکە ڕابگەیەنێت .

هەتا تۆم ئاشنا بووی , ئاشنام بوون . . ئەمێستا موو بە مووم ئەغیارە بێ تۆ) (واتە تا تۆ ئاشنام بووی بە چاوێکی گەش و ڕوونەوە سەیری دنیام دەکرد و هەرچی لەم شارەدا هەیە – کە لە بەیتی

پێشوودا باسم کردن = هەموو ئاشنام بوون و بە هۆی دڵی شادمەوە لە گەڵ ئەو هەموو خەڵکەدا هەڵدەستام و دائەنیشتم . بەڵاَم ئێستا کە تۆم نەماوی و ڕۆیشتووی , لە گیانی خۆم بێزار بووم و گوێ نادەمە هیچ شتێک و هیچ کەسێک , تەنانەت موو بە مووی لەشی خۆیشم لا بووتە بێگانە . . ئەشگونجێ مەعنای نیوەی یەکەمی بەیتەکە بەم جۆرە بێ : تاتۆم ئاشنا بووی , ئاشنام هەبوو . .)لاپەڕە 383.

ئەمەی سەرەوە لێکدانەوەی سێ مامۆستاکەی دیوانی نالی یە بۆ ئەو دێرە شیعرەی سەرەوە . پێش ئەوەی بە باری بۆچوونی خۆمدا ڕاڤەی دێرەکە بکەم , دەڵێم مەسەلەی دروست بوونی ئاشنایەتی مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتییە . واتە لە پرۆسەی ژیانی واقیعی خەڵکدا ئاشنایەتی دروست دەبێت. کەواتە ئەم ئاشنایەتییە بە شێوەیەکی گشتی پەیوەندی بە دڵی خۆش و ناخۆشی مرۆڤەکانەوە نییە .

ئەو دیاردەیە زیاتر لاوەکییە و ناتوانێت ببێت بە پایەیەکی مادیی پرۆسەی ئاشنا بوون . بێگومان نە نالی ئاوا بیری کردووەتەوە – وەک لێکدانەوەی ناو کەوانەکەی سەرەوە – و نە شیعرەکەش بەو ئاقارەدائەڕوا . ئەگەر بە پێی لێکدانەوەی دووەمیشیان لەگەڵ شیعرەکەدا بڕۆین کە گوایە تا حەبیبە ئاشنای نالی بووە , نالی ئاشنای هەبووە . یانی چونکە حەبیبە لە ئارادا نەماوە ئیتر ئەوانە لە ئاشنایەتی نالی چوونەتە دواوە .باشە ! بۆ دەبێت لە خیلالی حەبیبەوە یان بە هۆی کەسایەتی حەبیبەوە خەڵک ئاشنایەتیان لەگەڵَ نالیدا بەستبێت ؟ بۆ دەبێت حەبیبە ئەم سەنتەرە بووبێت کە نالی و خەڵک لێیەوە بە یەکتری ئاشنا دەبن ؟ بۆچی حەبیبە ئەم پلەوپایە کۆمەڵایەتییەی هەبووە ؟ وە ئەگەر وابووە بۆچی خستوویەتیە خزمەتی نالییەوە , لە کاتێکدا کە ئەوینداری نالیش نەبووە ؟ کەواتە ڕاڤەی ئەو دێرەی سەرەوە بە هەردوو بارەکەدا ناگونجێ و دەبێ بە شوێن مانایەکی ترەوە بین بۆی . من دەڵێم نالی بۆیە دەڵێت : (هەتا تۆم ئاشنا بووی , ئاشنام بوون) , یانی ئەو خەڵکە لە دووتوێی کێشەکەیانەوە ئاشنا بوون بە نالی . واتە مەسەلەی خۆشەویستی نالی بۆ حەبیبە و قسە و باسی خەڵک لە سەر ئەو کێشەیە بووە بە هۆی ئەوەی کە خەڵکانێکی زۆر ببن بە ئاشنای . ئەم ئاشنایەتییەی خەڵک لەگەڵ نالیدا ئەوەندەی پەیوەندی بەو داستانی عەشقەوە هەیە , نیو ئەوەندە پەیوەندی بە خودی نالی خۆیەوە نییە . کەواتە تا حەبیبە شووی نەکردووە و نەڕۆیشتووە , قسە و باسی خەڵک لە سەریان گەرم بووە و ئەمەش بۆ خۆی خەڵکانێکی زۆری بە نالی ئاشنا کردووە . بەڵام لەگەڵ ڕۆشتنی حەبیبەدا ئیتر ئەم داستانە لای خەڵکەوە بەرە و کۆتایی هاتووە و لە هەمان کاتیشدا چونکە نالی لەم کێشەی عەشقەدا دۆڕاوە ئیتر جێگای سەرزەنشتیشە . سۆفییەکان و نەیارانی تری نالی وەکو جوڵانەوەی هەمیشەیی خۆیان ئەم کارەساتە دەکەن بە ئامرازێکی تری هێرش بردن بۆ سەر نالی و لە ناو خەڵکدا کەسایەتی ئەوی پێ لەکەدار دەکەن.

ئەڵبەتە هەموو کێشەیەکیش کە دەگاتە کۆتایی بۆ خۆی قسەوباس لە سەری کەم دەبێتەوە و پاش ماوەیەک خەڵک لە سەری خامۆش دەبێت . بەم پێیە بێ , نالی لە لایەکەوە کەوتووەتە بەر پڕوپاگەندەیقورسی نەیارەکانیەوە و لە لایەکی تریشەوە چونکە کێشەکە خۆی کۆتایی هاتووە و ئاشنایەتی خەڵک لەو بارەیەوە و بە قازانجی نالی بووە بە سفر , کەواتە نالی هەموو کەسێک لە سۆنگەی ئەوینەکەیەوە بە بێگانە دەزانێت و ڕێک مەسەلەکەش لە واقیعدا ئاواهی شکاوەتەوە بە سەریا . نالی ئێستا ئیتر کەوتووەتە ناو چوارگۆشەیەکی نەهامەتییەوە . یەکەمیان کارەساتی دوور

کەوتنەوەی حەبیبەیە لێی , دووەمیان ژیانی پڕ لە کوێرەوەری حەبیبەیە کە تێی کەوتووە , سێیەمیان هێرشی بێ بڕانەوەی ناحەزەکانیەتی , چوارەمیشیان تێکشکانەکەی لەو مەیدانی ئەوینەدا بووە بە هۆی تێکشکانیشی لە مەیدانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا . کەواتە نالی ئا لێرەدایە (لە مەیدانی تێکشکانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیدا لە مەڕ ئەوینەکەیەوە) دەگاتە ئەوەی کە بڵێت : (هەتا تۆم ئاشنا بووی , ئاشنام بوون . . ئەمێستا موو
بە مووم ئەغیارە بێ تۆ) . بەڵام دەبێت ئەوەمان لە بیر نەچێت کە نالی لای خەڵک تەنیا مەلایەک نییە کە عاشقی حەبیبە بوو بێت , بەڵکو جگە لە مەلایەتییەکەی هەم ڕۆشنبیرە و هەم بە تواناترین شاعیریشە . واتە لەم ڕوانگەیەوەیە کە خەڵک بە دەربەستی هەموو (حەرەکات و سەکەناتێکی) نالییەوە بوون . ئەگەر بچینەوە سەر هەمان دێڕی شیعرەکە : (هەتا تۆم ئاشنا بووی , ئاشنام بوون) , لەوانەیە هەبێ بلێت باشە کێ ناڵێت نالی باس لەوە ناکات کە بڵێت بە حەبیبە , هەتا تۆ ئاشنای من بووی , زۆری تریش هەبوون وەکو تۆ ئەیانویست , ئاشنایان بم بەڵام ئێستا ئەوانیش بوون بە بێگانە . ئەگەر وابێت ئەوە دەگەیەنێت کە نالی هەم کەسایەتی خۆی لەکەدار دەکات (لەوەی کە لە یەک کاتدا پەیوەندی لەگەڵ حەبیبە و چەندەهای تریشدا هەبووە) و هەم سوکایەتی بە حەبیبە دەکات و هەم پرسیارێکی بێ وەڵامیش بەجێ دەهێڵێ (واتە ئەو ئافرەتانەی تر کە ئاشنای نالی بوون و وەک حەبیبە وا بوون بۆ نالی, بۆ بە کۆچ کردنی حەبیبە ئیتر واز لە نالی دێنن , لە کاتێکدا کە دەبوایە پێچەوانکەی ڕاست بووایە ؟.(بێگومان ئەو بۆچوونە لە ڕاڤە کردنی بەیتەکەدا سەبارەت بە پەیدا کردنی چەندین حەبیبەی تر بۆ نالی و هاو زەمانیش لەگەڵ حەبیبەکەی خۆیدا هێندە نادرووستە کە دەچێتە خانەی دژایەتی کردنی نالی یەوە . بەڵام ئەوە زۆر واقیعیە کە ئاشنا بوونی گشتی خەڵک بە نالی لە دووتەێی ئەویندارییەکەیەوە بووە بە حەبیبە و لەوێشەوە یە کە نالی ستایشی حەبیبە دەکات و فەزڵی ئەو ئاشنا بوونە دەگەڕێنێتەوە بۆی و ئاماژەش بە ڕاستییەک دەکات لە هەڵگەڕانەوەی ئەو ئاشنایەتیە بە بێگانە بوون کە فاکتە و تەنانەت خۆیشی هێندە بێزارە لە خۆی کە یەک بە یەکی مووەکانیشی بوون بە بێگانە پێی . نالی لە خۆیەوە ئاشنایەتی لەگەڵ ئەو هەموو خەڵکەدا پەیدا نەکردووە و لە خۆیشیەوە نایبڕێت . ئەوە خەڵکن کە لە دووتوێی ئەم عەشقەی نالییەوە بۆ حەبیبە , دێن و ئاشنا دەبن پێی , وە ئەوەش خەڵکن کە سزای تێکشکانی پاڵەوانەکەی خۆیان دەدەن و هەر یەکە لە ئاستی خۆیەوە ئاشنایەتی بوونەکەی بە نالی ڕادەکێشێتەوە . لێرەدا دەبێت ئاگاشمان لەوە بێت کە ئەوە تەنیا نالی یە توانیویەتی لە بەرامبەر هێرشێکی ئاوا چوارقۆڵیدا – لە سەرەوە بە شێوەی چوارگۆشەی مەینەتی ئاماژەم پێکرد – ڕابووەستێتەوە و درێژەش بە ژیانی شیعری خۆی بدات .
ئەوەی جێگای سەرنجە لەم شیعرەدا نالی لە دێڕێکیدا دەڵێت : (لە کن تۆ خاروخەس گوڵزارە بێ من. .
لە کن من خەرمەنی گوڵ خارە بێَ تۆ) . – واتە گلەیی لە حەبیبە دەکات و سەرزەنشتی ئەو بێ وەفاییەیحەبیبە دەکات , کە گوایە دڕک لە لای تۆ (لای حەبیبە) وەکو گوڵ وایە بێ من . بەڵام لای ئەمیشەوەڕێک بە پێچەوانەی ئەو بۆچوونەی حەبیبەوە , خەرمانی گوڵ وەکو دڕک وایە – . ئەمە ئەو لێکدانەوە نادروستەیە کە بۆ ئەم دێڕەی نالی لێکدراوەتەوە . ئاخر نالی ئەگەر گەیشتبێتە لوتکەی خۆشەویستی حەبیبە لەم شیعرەدا , ئیتر چۆن بەو شێوەیە سەرزەنشتی حەبیبە دەکات ؟ بێگومان ئەو جۆرە گلەیی و سەرزەنشتانە لە نالی ناوەشێتەوە . هەموو جارێک نالی ئەوەمان بۆ

دووپات دەكاتەوە كە بۆ مانای شیعرەكانی دەبێت قووڵتر دابچین . چونكە نالی خۆی لە چەندین شیعردا ئەمەی پێ ڕاگەیاندووین:

)كەس نەڵێ ئەلفازی نالی , خۆكردیە , خۆ كوردییە . . هەر كەسێك نادان نەبێ خۆی تالیبی مەعنادەكا) لاپەڕە 107 . (دەورانییە , وەك هێڵەكی سەودا سەری گێژم . . بۆیە بە دەقیقی , مەسەلە هەرچی دەبێژم) لاپەڕە 276 . (نووكی خامەی من كە بێتە مەعنا ئارایی كەمال . . خەت بە خەت ئیزهاری نەقشی سورەتی مانی دەكا) لاپەڕە 103 . نالی كە دەڵێت : (لە كن تۆ خار وخەس گوڵزارە بێ من (قەت مەبەستی شكاندنی حەبیبە نەبووە و نییە , قەت ئەوەی بە خۆی ڕەوا نەبینیوە هێرش بكاتە سەر بیری زیتی حەبیبە و بە كەسێكی نا ووشیاری بداتە قەڵەم . نالی هیچ وەختێك خۆی ناگەیەنێتە ئەو ڕادەیەی خۆی بە سەر حەبیبەدا ڕابات و ئەقڵی خۆی بە بانتر بزانێت لە ئەقڵی حەبیبە , بە تایبەتی لە شیعرێكی ئاوادا كە خەفەتی نەك دووریەتی حەبیبە لە خۆی بەڵكو خەفەتی كوێرەوەری حەبیبەش دەخوات . نالی چۆن حەبیبە لە باری هۆشەوە ئەوەندە نزم دەكاتەوە كە هەموو دڕكێكی لا گوڵ بێت , بە مەرجێك نالی مەوجود نەبێت . لێكدانەوەی ئاواهی بۆ شیعری نالی بە ڕاستی نا دروستە . نالی هەمیشە ڕاستگۆ بووە لە شیعردا . لێرەشدا هەر ڕاستگۆیانە قسە دەكات . نالی لێرەدا زۆر جوان ئامانجی پێكاوە و زۆر شاعیرانە وێنەی كێشاوە . نالی دەڵێت چونكە حەبیبە خۆی بۆن خۆشترین و جوانترین گوڵە , هەرچی دڕك و داڵ هەیە كە دێتە كن ئەم گوڵە , بۆ خۆیان دەبن بە گوڵستان . یانی حەبیبە تەنانەت ئەم كابرا دەبەنگەی كە ئێستا لە گەڵتایە , ئەم ناحەزەی من , ئەم زەوتكەرەی جوانیی تۆ , ئەم دڕكە , جوانیی و بۆن خۆشیی تۆ هێَندە زۆر و هێندە سەرنج ڕاكێشە كە ئەویشی خستووەتە بەرگی گوڵەوە . ئەڵبەتە تا ئەو ساتە ئەو كەسە یان هەركەسێك و دڕكێكی تر دەچێتە حاڵەتی گوڵەوە كە لە كن حەبیبەیە . هەر ئەوەندەی لە كن حەبیبە نەما ئیتر ئەو كەسە دەچێتەوە حاڵەتی جارانی . حەبیبە گوڵكی هێندە ناوازەیە , هەرچی دڕك و داڵ هەیە بیهێنەرە لایەوە دەبێت بە گوڵ . كەواتە نالی ڕاست دەكات لە كن حەبیبە خار و خەس گوڵزارە . نالی لەم دێڕەدا خەفەتی ئەوە دەخوات كە لە كن حەبیبە نییە تا ڕەنگی گوڵی لێ بنیشێت . یانی لە كن تۆ (حەبیبە) خار و خەس بەختەوەرە چونكە دەبێت بە گوڵزار , بەڵام بە داخەوە كە ئەو بار و دۆخە بێ من – نالی – ە . نالی لە نیوە دێڕی دووەمی ئەو بەیتەدا هێرش دەكاتە سەر خۆی و دەڵێت , من دڕكێكی هێندە ناهەموارم كە خەرمەنی گوڵیش بێتە كن من دەبێت بە خار – دڕك – . نالی لەم بەیتەدا گەورەیی حەبیبە و بچوكی خۆی , گوڵیەتی ئەو و دڕكیەتی خۆی , خاوەن بەختیی ئەو – بەڵام بۆ خەڵك – و بەدبەختی خۆی پیشان ئەدات . گیروگرفتەكە لەویادایە كە نە نالی لای حەبیبەیە تا ئەمیش ببێت بە گوڵ , وە نە حەبیبەش لای نالییە تا لە دڕكیەتی ڕزگاری بكات . نالی ناڵێتكە لە بەر خاتری حەبیبەیە ئەم – واتە نالی – گوڵیش بێتە لای دەیكات بە دڕك . یانی لە داخی دووریەتی حەبیبە نییە كە نالی ئەوەندە خەفەتبارە كە گوڵیش وەكو دڕك وایە لای , بەڵكو بەدەر لە ئیرادەی نالی خۆی , چونكە حەبیبەی لێوە دوورە و لای نییە , ئیتر ئەگەر خەرمانێك گوڵیش بێتە لای نالییەوە , بۆخۆیان ئەو گوڵانە دەبن بە دڕك و داڵ . یانی نالی گوڵ وەكو دڕك سەیر ناكات , بەڵكو گوڵەكان خۆیان دەبن بە دڕك . ئەمەش لە توانای نالی بەدەرە و بە بێ ئەوەی خۆی ئیرادەی هەبێت بە سەریا , ژیانی بەسراوەتەوە بە بوونی حەبیبەوە لە گەڵیدا . خۆ ئەگەر نالی بە حەبیبەش نەگات ئەوا هەر بوونی حەبیبە لەو شوێنەدا كە نالی تیا دەژی و ئاگادار بوونی نالی لە بوون و بێوەیی و دڵخۆشی ئەو ,

بۆ ئەم جێگای ڕاحەتیی گیانە و ئەو خاسیەتی گۆڕاندنی گوڵەش بە دڕکی لێ دەکەندرێتەوە . ئێستا هەردووکیان لە دوو شوێنی جیاواز و دوور لە یەکتر ژیان بەسەر دەبەن . هەرچەندە ژیانی هەردووکیان بە بەدبەختی داگیراوە , بەڵام حەبیبە ئەو خاسیەتەی هەیە کە دەتوانێت بەختەوەریی بە خەڵک ببەخشێت و ئەمیش (نالی(ئەو خاسیەتەی هەیە کە بەختەوەرییش بێتە نزیکیەوە (لەبەر ئەوەی حەبیبەی لا نییە) بەدبەخت دەبێت . ئەوەی کە دەمێنێتەوە بیڵێم : ئەگەر حەبیبە هاوسەری ژیانی خۆی بە ئازادیی هڵبژاردایە و دڵخۆش بووایە بەو ژیانە تازەیەی , ئەوا نالی ئەم شیوەنەی بۆ نەدەکرد و خۆشبەختی حەبیبە زامی دڵی ئەمی ساڕێژ دەکرد . لای من ڕۆشنە کە ئەم گریانەی نالی چەند لە بەر خۆیەتی , ئەوەندە و بگرە زیاتریش لە بەر ئاسۆی نادیاری ژیانی حەبیبەیە .

ماویەتی

بژار

9-7-04